

UN ESTETICIAN PENTRU SECOLE – TUDOR VIANU

110 ani de la naștere)

Sergiu COGUT,
student în anul IV, facultatea de filologie,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

SUMMARY

This article is dedicated to the 110th anniversary of the great Romanian scientist, philosopher and literary critic of Jewish origin Tudor Vianu. He is considered the father of modern Romanian aesthetics. His major works which are presented in our article are: *The Judgment of Values in Schiller's Poetics* (1923), *Aesthetics*, a work in two volumes (1934-1936), *The Art of Romanian Prose Writers* (1941) and *The Theses of a Philosophy of the Work* (1946). We describe these famous works using quotes from some remarkable literary critics like Nicolae Manolescu, Constantin Ciopraga and George Călinescu. We give also a short description of the literary and scientific activity of his son Ion Vianu, a well-known writer and psychiatrist. In conclusion we emphasize Tudor Vianu's significant role in the development of the Romanian literary science.

Pentru cel ce s-a remarcat în istoria culturii românești, dar și universale, drept Tudor Vianu, anul acesta este unul cu totul deosebit, căci se împlinesc 110 ani de la nașterea sa. Viitorul mare estetician și critic literar vede lumina zilei la 27 decembrie 1897 la Giurgiu ca fiu al medicului Alexandru și al Floricăi Vianu. Cursurile primare și cele gimnaziale le urmează în orașul natal, iar cele liceale le va termina în capitală, absolvind liceul „Gheorghe Lazăr” în 1915 și tot atunci se înscrie la Facultatea de Litere și Filozofie, dar paralel este student și la Facultatea de Drept. Debutul activității sale literare are loc sub auspiciile poetului Al. Macedonski, al cărui cerc literar îl frecventează și a cărui poezie o apără în articolul polemic adresat lui E. Lovinescu și intitulat *Revizuire critică*, pe care îl publică într-un număr al revistei *Flacăra* din 1916.

Prima conflagrație mondială ni-l prezintă pe ilustrul savant de mai târziu în ipostaza de elev-ofițer la o școală de artilerie din Botoșani. Întors în capitală în 1918, își ia licența în drept, iar 2 ani mai târziu devine licențiat și în filozofie. Tot acum începe și fructuoasa sa colaborare la diferite reviste importante, prima din ele fiind *Literatorul* aceluiași Macedonski, apoi urmează *Revista critică*, *Letopiseți*, *Sburătorul*, unde semnează „Cronica ideilor” și *Ideea europeană* a lui Constantin Rădulescu-Motru, iar la începutul lui 1920 publică cronică teatrală în *Luceafărul*. În primăvara acestui an pleacă la Viena să studieze psihologia și medicina, ultima rămasă doar în stadiu de intenție, căci, aflat în atmosfera artistică germană, se orientează tot mai mult spre estetică, fiind atras și de curentele artistice moderne. Astfel, îi apare studiul

Expresionismul – o estetică nouă, publicat în patrie în *Ideea europeană* a marelui filozof deja menționat.

În anii 1922-1923 își continuă studiile în intenția de a susține teza de doctorat la Tübingen – orașul marilor filozofi germani Hegel și Schelling, cît și al ilustrului poet Hölderlin. Aici îl cunoaște pe Karl Groos, de care s-a simțit legat prin strînse fibre spirituale și care îi va conduce și teza susținută în noiembrie 1923. În referatul său, mentorul german al tînărului Vianu afirma: „Autorul și-a ales singur tema. Tratarea ei este de așa manieră încît esteticienii germani, care într-o epocă preocupată mai ales de probleme psihologice, nu s-au îngrijit prea mult de raporturile de ordin istoric ale disciplinei lor, pot, după părerea mea, să învețe ceva de aici; mie, cel puțin, cercetarea lui Vianu mi-a oferit ceva nou”. Tematica tezei sale se referea la problema valorizării poetice a marelui poet Schiller. Ilustrul literat român Constantin Ciopraga avea să constate mai tîrziu că ambianța de la Tübingen îi satisfăcea lui Tudor Vianu „toate înclinările romantice...”, iar modelul uman pentru care esteticianul optează ulterior, acel de suflet armonios, va fi geniul literaturii germane W. Goethe.

Marile sale opere apar după 1930. Prima dintre acestea e studiul *Poezia lui Eminescu*, apărut chiar în acest an și care prezintă o cercetare amănunțită și curioasă a laturii filozofice a liricii corifeului literar național. Anul următor e marcat de apariția volumului *Arta și frumosul. Din problemele constituției și relației lor*, care anunță intenția autorului de a realiza sinteză în domeniul esteticii. Trei ani mai tîrziu vede lumina tiparului volumul I din *Estetica – primul tratat de acest fel din cultura românească modernă*, care cuprinde *Problemele preliminare ale esteticii* (Frumosul natural și frumosul ar-

tistic, Problemele esteticii, Izvoarele și metodele esteticii etc.), *Valoarea estetică și atitudinea estetică* și *Opera de artă* (Momentele constitutive, Tipurile artistice, Sinteze teoretice ale artei, Eteronomia artei etc.). În același an i se naște fiul Ion Vianu – bine cunoscut medic și scriitor român, emigrat în Elveția după ce s-a implicat în mișcarea lui Paul Goma. Este autorul volumelor *Introducere în psihoterapie*, *Stil și persoană*, pentru care a primit Premiul Uniunii Scriitorilor pentru debut. În 1994 publică, în colaborare cu Matei Călinescu, volumul *Amintiri în dialog*, în care își evocă remarcabilul tată. A scris, deocamdată, și trei romane: *Caietele lui Ozias*, *Paramnezii* și *Vasiliu, foi volante*.

Dar să ne întoarcem la creația marelui estetician și critic literar. Așadar, peste doi ani de la nașterea fiului său, îi apare și volumul al II-lea din tratatul menționat, care include următoarele două părți: *Structura și creația artistică* și *Receptarea operei de artă*. Tot în această perioadă apar și alte lucrări semnificative pentru preocupările ilustrului savant. Astfel, sunt publicate articolele *Filozofie și poezie* și *Poezie și mitologie*. În perioada respectivă mai apare, în *Revista fundațiilor*, nr. 2 din 1936, și articolul *Generație și creație* care va da și titlul unui volum editat în același an, iar în 1937 i se publică la Oradea volumul *Filozofie și poezie*, care va fi reeditat peste cîțiva ani, conținînd și alte studii, titlul rămînînd însă același. Tot acum apar și articolele *Valorile estetice ale culturii franceze* și *Metodă și obiect*. În acest an Tudor Vianu participă la Congresul Internațional de Filozofie de la Paris, la care prezintă comunicarea *Originea și valabilitatea valorilor* și la cel de-al II-lea Congres Internațional de Estetică, ținut tot la Paris, cu studiul *Asupra ideii de perfecțiune în artă*.

Altă operă, la fel de importantă ca *Estetica*, ba chiar considerată de unii critici opera vieții lui Tudor Vianu, este *Arta prozatorilor români*, apărută în 1941. Nicolae Manolescu a apreciat capodopera lui T. Vianu astfel: „Dacă a citi bine înseamnă, cum spunea Faguet, a citi rar (lente, lent), adică atent, atunci cartea lui Tudor Vianu este un model de lectură fidelă, calmă, prudentă, înaintînd cu băgare de seamă în necunoscutul paginii scrise, nelăsînd neobservată nici una din frumusețile ei.” La rîndul său, Al. George remarcă următoarele: „Vianu nu a tratat, în genere, mai niciodată pe scriitor și opera lui ca o simplă ilustrare a unei teorii generale sau ca pe un exponent. Deși formația lui filozofică l-ar fi îndreptat în altă direcție, el a căutat să distingă totdeauna timbrul unic și original al talentelor. Despre aceasta ne mărturisește capodopera sa de analiză *Arta prozatorilor români* (1941), adevărată spectrografie a prozei românești, studiu amănunțit și aplicat, cu totul eliberat de balastul istoric, biografic, anecdotic...” Această lucrare se deschide prin faimosul capitol *Dubla intenție a limbajului și problema stilului*, în care autorul disociază fenomenele de reflexivitate și de tranzitivitate. Savantul formulează și o „lege” semnificativă în acest context: cu cît funcția de comunicare e mai importantă, cu atît generalitatea limbajului este mai mare și mai mic efectul artistic.

În 1946 e numit ambasador al României la Belgrad, funcție deținută pînă în anul următor, cînd redactează a treia sa lucrare fundamentală, intitulată *Tezele unei filozofii a operei*, în care condensează și sintetizează printr-o fină operație explicativă și comprehensivă toate ideile sale referitoare la opera de artă, formulate, între timp, cu diverse prilejuri. Acest

studiu, de o densitate ideatică extraordinară, reprezintă și originala sa contribuție la definirea operei, înscriindu-se printre încercările majore, în acest sens, ale esteticii secolului trecut, ca cea a lui Benedetto Croce, a lui Nicolai Hartmann, Roman Ingarden sau Mikel Dufrenne.

Începînd cu 1948, Vianu predă la Universitate cursul de istorie a literaturii universale, iar în perioada 1955-1960 e ales membru titular al Academiei Române și se dedică studiilor comparatiste și de literatură universală, publicînd ample exegeze despre Cervantes, Shakespeare, Camões, Voltaire, Goethe, Dostoievski, Stendhal, o mare parte din acestea alcătuiind volumul *Studii de literatură universală și comparată*, apărut în 1960. Tot în această perioadă se preocupă și de stilistică, ajungînd la rezultate remarcabile, reunite în *Probleme de stil și artă literară* și în *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*. În 1957 publică și un volum de *Versuri*, iar doi ani mai tîrziu prezintă la Colocviul Internațional de Civilizații, Literaturi și Limbi Romanice studiul *Asupra caracterelor specifice ale literaturii române*.

În anul 1964, savantul elaborează, în ultimele sale luni de viață, comunicarea *Filologie și estetică*, pe care o citește la sesiunea organizată de Societatea de Științe Istorice și Filologice, la 6 ianuarie, iar la 21 mai, exact în ziua dispariției sale, intră la tipar volumul – la origine un curs universitar – *Arghezi, poet al Omului*. Postum vor apărea *Despre stil și artă literară*, *Studii de literatură română* și volumul de *Postume* care include *Tezele unei filozofii a operei*, *Simbolul artistic* și *Istoria ideii de geniu*.

Personalitatea lui Tudor Vianu a fost subiectul elogiilor venite din partea multor somități ale culturii românești. Astfel, Nicolae Manolescu, pe care l-am citat deja referitor

la lucrarea de excepție a lui T. Vianu *Arta prozatorilor români*, estima valoarea acestei mari cărți a ilustrului estetician, exprimându-și următoarea opinie: „Ceea ce mi se pare cu adevărat memorabil și util în *Arta prozatorilor* este tocmai înfățișarea acestui proces organic de evoluție a prozei, de la Heliade și Bălcescu la Camil Petrescu, stabilirea afinităților și legilor generale (oricâte lacune s-ar găsi). Portretul artei fiecărui scriitor conține numeroase lucruri interesante, analize de detaliu, însă forța lui Tudor Vianu stă, și de această dată, mai puțin în identificarea originalității misterioase și irepetabile a unui autor decât în știința de a compara și clasifica”. Constantin Ciopraga, la rîndu-i, caracteriza acest studiu excepțional, afirmînd următoarele: „Prima impresie privind opera lui Tudor Vianu e una de rotunjime arhitectonică și soliditate; capacitatea de organizare și de construcție se sprijină pe o viziune a întregului. Teoria se îmbină cu aplicația ingenioasă, devoțiunea față de clasicism – cu necesara comprehensiune a fenomenului modern, literatura națională își configurează specificitatea în raporturile ei cu cea universală”. Iar George Călinescu, în celebra sa *Istorie a literaturii române de la origini pînă în prezent*, așa aprecia creația lui Tudor

Vianu: „În virtutea acestui respect pentru buncle intenții, criticul se ferește de valutări și se aplică, în eseuri, asupra unor autori admiși (Eminescu, I. Barbu), stabilind o serie de relații, într-un spirit de înaltă cultură, dar, fapt curios pentru un om așa de fin, fără îndrăzneală și subliniată personalitate, nu mai puțin totuși cu o intelectualitate ce încintă mințile delicate”.

În concluzie, am dori să menționăm că Tudor Vianu va rămîne secole la rînd personalitatea-cheie a esteticii moderne românești, căci rezultatele la care a ajuns, de-a dreptul admirabile, au servit și vor servi și în continuare de puncte de reper și izvoare esențiale pentru toți cei interesați de miracolele și secretele frumosului artistic. Lucrările ilustrului savant în acest domeniu vor crește și vor cultiva încă multe generații de tineri esteticieni, delectînd în același timp pe toți cei îndrăgostiți de artă, de misterul și legile ce guvernează atractiva, dar totuși greu inteligibilă lume a frumosului și a armoniei. Orice literatură și cultură cu adevărat valoroasă are numaidecît în arsenalul ei figuri de talia lui Tudor Vianu și deci a fost și firească apariția unei asemenea personalități pe terenul extraordinar de fertil al culturii românești.

BIBLIOGRAFIE

1. Tudor Vianu. *Arta prozatorilor români*, Chișinău, Litera, 1997, pag. 3-13; 378-380.
2. Nicolae Manolescu. *Literatura română postbelică*. Lista lui Manolescu, vol. 3: *Critica*. Eseul, AULA, Brașov, 2001, pag. 17.
3. Constantin Ciopraga. *Personalitatea literaturii române*, Iași, Princeps Edit, 2007, pag. 31.
4. George Călinescu. *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, MINERVA, București, 1988, pag. 913.

Prezentat: 26 noiembrie 2007.

Recenzent: Sergiu ROȘCA, doctor habilitat în filozofie, profesor universitar.

E-mail: sergiucogut@yahoo.com